

2. Щодо головних проблем судової влади в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua > irbis_nbuv > cgiirbis_64
3. Судова реформа: які зміни очікують на стратегію реформування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/openmind/20201470-sudova-reforma-yaki-zmini-ochikuyut-na-strategiyu-reformuvannya>
4. Прес-конференція "Захист прав цивільного населення у зоні АТО". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khp.org/index.php?id=1517829693>
5. Міжнародні стандарти судочинства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua/inshemss/>
6. Рівень довіри громадян до соціальних та державних інститутів/. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/charts/riven-doviri-gromadyan-do-socialnih-ta-derzhavnih-institutiv>

Дальянська Валентина Юріївна,
студентка 1-го курсу історичного факультету,
Житомирський державний університет імені І. Франка

ХАРИЗМАТИЧНА ВЛАДА ТА ЇЇ РОЛЬ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВОЮ

При вирішенні питання про стабільність і законності будь-якої політичної влади центральною є категорія легітимності. Саме вона визначає причини, за якими населення підтримує той чи інший політичний режим, прагне його зберегти або змінити. Одним з теоретиків цього питання є М. Вебер. Згідно з ним, центральною «ланкою» в структурі владної регуляції міжособистісних і міжгрупових відносин виступають відносини панування і підпорядкування, які відтворюють і підтримують легітимний порядок в суспільстві. Чи не випадково найважливішим поняттям веберівської політичної теорії стає поняття «панування». Вагоме місце у творчому доробку науковця посідає теорія харизматичної влади та харизматичної легітимності.

Підстава харизматичної легітимності – «авторитет незвичайного особистого дару (харизма), повна особиста відданість і особиста довіра, що викликається наявністю якостей вождя у якогось людини: одкровенень, героїзму та інших – харизматичне панування, як його здійснює пророк, або – в області політичного – обраний князь-воєначальник, плебісцитарний володар, видатний демагог і політичний партійний вождь», - писав Вебер [1]. Харизматиком, таким чином, є хтось, чие панування над іншими ґрунтується на їхній вірі в його незвичайні, магічні властивості.

Харизматичний вождь покликаний виконати якусь йому одному призначену місію і тому має право на слухняність підданих. Британський дослідник Е. Маккаллох пише з цього приводу: «Розмірковуючи на тему легітимності харизматичної влади, Вебер акцентує два аспекти або підстави харизми як форми лідерства: обов'язок послідовників йти за лідером в ім'я служіння загальної місії ... харизматичне лідерство виступає базою реалізації ідеї покликання в її найвищому вираженні» [2, с. 27].

Як і при традиційному пануванні, влада спирається не на безособове право, а на особисті, емоційно забарвлені відносини між харизматичним лідером і відданими адептами, але тут її фундаментом виступає віра в якісь дивовижні якості лідера, який несе щось нове, незвичайне. Таким чином, харизматичному типу панування притаманний афективний тип соціальної дії. Джерелом особистої відданості харизматичному вождю є не традиція, а емоційно забарвлена віра в його харизму. Група, яка підкоряється харизматичному вождю, утворює, згідно з Вебером, «емоційне співтовариство».

Звідси виникає перша проблема харизматичного панування. Для підтримки віри, а значить, і легітимності свого панування, вождь-харизматик повинен постійно підтверджувати свої харизматичні якості, оскільки влада, яка ґрунтується на сліпій вірі і емоційних реакціях, тобто на ірраціональних комплексах, за самою своєю природою не може бути стійкою. Харизматиками, згідно з Вебером, були: революційні вожді, державні діячі, які рятували держави і виводили їх із кризи, вдалі полководці, релігійні пророки, маги тощо. Отже, харизматичні якості – це магічні здібності, пророчий дар, видатні сила духу і слова, військові здібності.

Харизматичний тип легітимного панування є прямою протилежністю панування традиційного: якщо традиційний тип влади тримається на прихильності до звичайного, то харизматична влада спирається на щось екстраординарне, незвичайне, що раніше не визнавалося. Афективний тип соціальної дії є фундаментом харизматичного панування; не випадково Вебер розглядає харизму як «велику революційну силу», що існувала в традиційному суспільстві і здатна внести зміни в позбавлену динамізму структуру цих товариств.

Тому даний тип легітимності, як правило, пов'язаний з періодами глибоких суспільних змін – революцій, великомасштабних суспільних трансформацій. Харизматичний вождь з'являється тоді, коли традиція перервана і формується новий порядок. Харизматик саме тому, що він з'являється в період кризи і діє разом зі своїми прихильниками в новій незнайомій обстановці, повинен домогтися того, щоб його оточення повірило в нього, в те, що він знає шлях до порятунку.

Ще одна проблема харизматичного панування – проблема успадкування харизми, якої немає в умовах традиційного панування. Вебер виокремлює три способи передачі влади в системі харизматичного панування, вироблених історичною практикою.

У першому випадку існують певні критерії, яким повинен відповідати спадкоємець, щоб стати новим харизматичним вождем. Так, Й. Сталін після смерті «харизматика» Леніна змушений був постійно підкреслювати, що завжди вірив в ленінський дар передбачення і активніше за інших брав участь в його здійсненні, що і забезпечило йому «харизму за аналогією». Сталін зумів краще, ніж його суперники, використовувати відносини з Леніном, щоб представити себе найвірнішим, а потім і єдиним вірним ленінцем, що

підтверджує гасло офіційної радянської пропаганди 1930-х років: «Сталін – це Ленін сьогодні».

У другому випадку найвідданіші учні і соратники покійного харизматичного вождя призначають спадкоємця зі своїх лав, який тим самим успадковує і харизму. Спадкування харизми Христа в римській католицькій Церкві здійснюється саме на цій основі, вважається, що в момент вибору чергового папи на кардиналів «сходить чудесним чином» харизма Христа. Вебер першим провів дослідження функціонування Церкви, в якій побачив зразок інституалізації харизми.

У третьому випадку, який зустрічається найчастіше, вождь-харизматик сам призначає свого спадкоємця, тим самим поширюючи на нього власні харизматичні якості. В результаті харизма може бути пов'язана з родинними зв'язками по крові і стати спадковою. Харизматичне панування перетворюється в такому випадку в панування традиційне. Особистий дар, яким наділена одна людина, стає володінням родини. І, нарешті, харизма може бути передана шляхом використання певної форми магічної або релігійної практики. Наприклад, процедура коронування – одна з форм передачі благодаті, яка стає приналежністю сім'ї, а не однієї людини. У цьому випадку відбувається «рутинізація» харизми – процес повернення харизматичної влади до повсякденності» [3, с. 50].

Від легально-раціонального і традиційного типів легітимного панування харизматичний тип відрізняється відсутністю встановлених чітких правил і норм, рішення в цьому випадку приймаються харизматиком з ірраціональних спонукань, на підставі одкровення або творчості, діяння і особистого прикладу, від нагоди до нагоди [1], при цьому він не пов'язаний жодними прецедентами. Штаб управління вибирається на підставі особистої відданості вождеві, раціональне поняття «компетентність», як і традиційне поняття «привілей», відсутнє. «Харизматичний принцип легітимності, на відміну від формально-раціонального, авторитарний. По суті авторитет харизматика базується на його силі – тільки не на грубій, фізичній (що теж, зрозуміло, не виключено), а на силі його дару [2, с. 87].

Типовою в політичному плані фігурою тут є диктатор, наділений винятковими повноваженнями (політичний еквівалент релігійного пророка), а політичний режим трансформується в плебісцитарну особисту диктатуру.

Сучасні емпіричні психологічні дослідження лідерства показали, що в реальній політичній практиці харизма вождя може бути і не пов'язана з яким-небудь особливим даром, а є наслідком некритичного сприйняття його образу прихильниками і послідовниками. Нерідко така харизма виникає завдяки майстерній демагогії і популізму, тотального впливу на аудиторію через ЗМІ. Послух харизматичному вождю може бути прямим результатом дії механізмів соціального примусу, які змушують визнати його зверхність, обумовлену його екстраординарними здібностями, генієм або везінням, що не передбачає психологічної інтеріоризації віри в ці видатні якості. Крім того, створення образу харизматичного вождя як ідеалізованого об'єкта поклоніння може забезпечити соціальну єдність, слугувати об'єднуючим початком, посилюючи

ідентифікаційну основу політичного режиму, що робить дуже привабливими спроби сформувати штучну харизму лідера.

Отже, межа між справжньою харизмою, якої людина може бути справді наділена від природи, і лідером-демагогом та популістом, який прагне до того, щоб в ньому бачили «месію», в цілому ряді випадків стає розмитою.

Варто вказати, що з давньогрецької слово «харизма» означає ще й певну дію й перекладається як «притягувати до себе увагу». У зв'язку з цим харизму можна розуміти і як здатність притягувати до себе увагу інших людей та утримувати її. Головне в такій моделі лідерства – здатність впливати на колективне несвідоме з допомогою публічних символічних акцій, ритуальних дій, кампаній, організованих через ЗМІ, які знаходять масовий відгук у конкретному соціокультурному середовищі. Прийшовши до влади на основі подібної «штучно сформованої» харизми, політичний діяч може незабаром розчарувати своїх прихильників нездатністю виконати обіцянки, реалізувати часто утопічні побажання своїх послідовників. М. Вебер зазначав, що вождь, який не зумів довести свою харизму, починає її втрачати. Для утримання влади такому лідеру не залишається нічого іншого, як вдаватися до сили, репресій або демонструвати свою ефективність через боротьбу з внутрішніми або зовнішніми «ворогами». Таким є механізм виникнення авторитарних диктатур у багатьох країнах «третього світу» [3, с. 101].

Отже, харизматична влада відома людству з давніх давен. Вона, загалом, базується на вірі у надзвичайні здібності й особливе доленосне призначення державного лідера. Із розвитком ЗМІ розширюються можливості маніпулювання колективною свідомістю шляхом цілеспрямованого формування харизматичного образу того чи іншого політичного лідера.

Список використаних джерел та літератури:

1. Г Вебер М. Избранные произведения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/vebizbr/index.php
2. Гайденок П. П., Давыдов Ю. Н. История и рациональность. Социология Макса Вебера и веберовский ренессанс. М., 1991.
3. Кудряшова Е. В. Лидер и лидерство. М., 1996.

Дем'янюк Вікторія Михайлівна,
студентка 1-го курсу історичного факультету,
Житомирський державний університет імені І. Франка

НЕТИПОВІ РЕСПУБЛІКИ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Форма правління – елемент форми держави, який визначає систему організації вищих органів державної влади. Виділяють типові та нетипові форми правління. Нетипові – це модифіковані форми правління, які поєднують в собі головні ознаки декількох «класичних» форм. До них належать нетипові монархії та нетипові республіки. Метою нашої доповіді характеристика нетипових республік.